

УДК 784.1+ 372.878

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ АРТИСТА ХОРУ В ХХІ СТ.

Перцова Н.О.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розглядається специфіка змін, які відбувались у хоровому виконавстві. Суспільство ХХІ ст. актуалізує питання підготовки артистів хору, які б могли бути універсальними співаками, здатними виконувати твори, що мають різну стильову приналежність. Простежується зростання вимог до посилення театралізованого, а також танцювального компонентів в рамках виступів хорових колективів. Пропонується здійснити зміни в рамках існуючих програм підготовки студентів диригентсько-хорових відділів, шляхом вивчення основ естрадно-джазового вокалу, введення пластично-танцювальних та театральних занять.

Ключові слова: хоровий колектив, артист хору, професійна майстерність, вокаліст.

Актуальність дослідження. Культура ХХІ ст. продовжує розвиватися під гаслами постмодернізму, що виникає в ХХ ст., для якого характерними є пошук розваг, безупинне повторення, поєднання різних музичних стилів та жанрів, полістилістика, іронічність. Еклектика, прагнення до цитування та загальна хаотичність розвитку окремих музичних напрямків створюють досить складну та різнобарвну картину вимог до виконавців. Якщо звернутись до історії

хорового мистецтва, то роль та функції виконавців були принципово іншими, ніж зараз. Дослідження специфіки тих вимог, які постають перед артистами хору в ХХІ ст. є актуальним завданням, розв'язання якого сприятиме усвідомленню можливих змін, які треба здійснювати в межах професійної підготовки в ВНЗ.

Огляд останніх публікацій. Хорове мистецтво активно аналізується сучасними дослідниками. Так увагу науковців привертають різні аспекти,

пов'язані як з процесом становлення сучасної традиції виховання, так і з методичними вказівками, пов'язаними з навчальними програмами. Ґрунтовна робота Н. Бодішевської розкриває аспекти історії становлення зарубіжного хорового мистецтва, наводяться чисельні вислови провідних мислителів та музикознавців минулого. Т. Борисенко аналізує специфіку самореалізації майбутнього керівника хорового колективу в формуванні професійної компетентності. У статті М. Назаренко розкривається питання вокально-хорової підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті інтегративного підходу. Важливий методологічний аспект, пов'язаний з вихованням вокально-виконавських якостей розкривається у розробці О. Соболевої. Проте досить багато питань залишаються поза увагою дослідників, на які варто звернути свій науковий інтерес.

Метою статті є аналіз питання розвитку професійної майстерності артиста хору в ХХІ ст., що передбачає дослідження специфіки історичних модифікацій вимог, що висувалися перед виконавцем раніше та тих можливих змін, які сприятимуть запитам сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Однією з стародавніх цивілізацій, про яку залишилось багато письмових відомостей є Стародавня Греція. В її культурі хоровому співу відводилося надзвичайно важливе місце. Він був основою та неодмінним супутником всіх сфер життя громадян: супроводжував суспільно значущі заходи, складав основу музичного оформлення жрецьких ритуалів, становив частину системи виховання молоді та одним з головних компонентів давньогрецького театру. Н. Бодішевська вказує на те, що саме життя греків стало передумовою різних виконавських колективів, кожен з яких виконував свій репертуар, проте співали вони одногосно. «Життя греків, в своїх багатогранних проявах, породила безліч і різноманітність жанрів хорової та вокальної музики, а так само визначила необхідність існування хорів різних типів – чоловічих, жіночих, дівочих і «отроцьких», тобто юнацьких. Кожному з них призначалася певна сфера суспільної діяльності та свій репертуар» [1, с. 6]. Так, наприклад, жіночий хоровий спів використовувався у ритуальних дійствах в храмових церемоніях. В даному випадку спів супроводжувався досить складними рухами, танцями. Відповідно роль вокальної майстерності було не настільки значимою, як саме синкретичне дійство. Хор, який супроводжував трагедію зазвичай складався з 12-15 осіб, а той, що був необхідним в комічному дійстві – майже вдвічі більший – нараховував 24 особи.

За доби середньовіччя ще більше зростає потреба у хорових колективах. Так візантійські хори вражали своєю великою чисельністю, адже вони складалися з 150-200 осіб та приймали участь не лише у церковних службах, але й у церемоніях в палацах вельможних осіб. В історії залишились відомості про появу значної кількості жанрів та формування двох типів співу – один пов'язаний з рецитацією, а інший – з псалмодією, що включала більш розгорнуту стосовно діапазону мелодіку, з вокалізацією та орнаментикою. Якщо розглянути період раннього західного середньовіччя, то переважають чоловічі хори,

які співають в унісон, відповідно основні вимоги висувають вже лише до вокальних даних, а потреба у сценічних навичках відпадає. Проте вже починаючи з IX ст. виникають форми раннього багатоголосся і зростає кількість жанрів, як церковних, так і світських. Це сприяє розвитку вокальної майстерності співаків, а також розвитку слухових навичок.

За доби Відродження починає зростати кількість виконавських колективів, які в умовах появи музичних закладів освіти, як при церквах, так і світських демонструють значний ріст художніх та технічних якостей артистів хору. Чисельність чоловіків, які співають у хорі, досягає тридцяти осіб, високі партії співають кастрати. В умовах написання творів, де представлено від чотирьох до дванадцяти різних партій ще більш «прискіпливими» стають вимоги: виконавці мають володіти чистотою інтонації, ясною дикцією, осмисленістю відтвореного співаком тексту. Зростає потреба у більш емоційному, афектованому виконанні.

У XVII ст. починають розвиватися два типи хорових кантат – світські і духовні. Н. Бодішевська зазначає, що під впливом оперного жанру складаються нові форми музикування, розвивається концертне виконавство. «Спів в оперних спектаклях і в концертних залах вимагав нових якостей співочої звучності – особливої сили, яскравості, політності, а віртуозний стиль оперних вокальних номерів, який бував різного роду прикрасами, орнаментикою мелодій – вдосконалення прийомів вокальної техніки» [1, с. 29]. При консерваторіях діяли капели, влаштовувалися хорові та інструментальні концерти, театралізовані вистави, все це сприяло ще більшій досконалості артистів хору, насамперед вокально-технічної. Якщо ж йшла мова про участь у виставах чи операх, тоді актуалізується потреба у сценічних діях.

Значним досягненням стало створення змішаних хорів, в яких були присутні, як чоловіки, так і жінки. Ажде досить довгий час, згідно з традицією, закладеною ще за доби західноєвропейського середньовіччя, жіночі хори могли існувати хіба що при монастирях. Можна зазначити, що принципово нових вимог до виконавців у наступні століття не виникає, проте в ХХ ст. внаслідок появи вузької спеціалізації вокалістів, відбувається певне спрощення професійної підготовки, що призводить до зменшення значення сценічного артистичного компоненту, як, наприклад, у академічних хорових колективах. Натомість, основним завданням постає вміння орієнтуватися в різностильовому репертуарі, для виконання якого насамперед потрібно мати неабиякі вокальні здібності. Варто відмітити, що більшість співаків, які зараз співають у хорах, здобувають не вокальну підготовку, а насамперед є випускниками диригентсько-хорових відділів. М. Назаренко влучно вказує на багатоаспектний підхід, який використовується при підготовці студентів. «Вокально-хорова підготовка є складним, багатоаспектним процесом, структурні компоненти якого складають інтегративну цілісність, мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи, спільну мету – формування готовності студентів до вокально-хорової діяльності» [3, с. 236].

В процесі навчання студентів на вищезгаданому відділі в першу чергу робиться акцент на вихованні якостей майбутнього керівника хору. Основою є напрацювання наступних навичок: «виразність диригентських жестів, техніка роботи над хором твором у практичній діяльності з хором, власний виконавський план (інтерпретація хорового твору)» [2, с. 47]. Звісно, що джерелом, яке ініціює творчу самореалізацію є робота студента в класі з хором колективом.

Якими ж є основні завдання вокальної підготовки в сучасній освіті? Сучасний український музикознавець О. Соболева згадує наступні:

- «здійснювати естетичне виховання студентів;
- формувати відчуття любові, уміння розуміти й цінувати красу вокального мистецтва та співацької майстерності;
- розвивати виконавські, художньо-творчі здібності;
- формувати розуміння психологічних та біофізичних механізмів співацького процесу;
- встановити стійкі критерії якості співу і співацької майстерності;
- розвивати активний вокальний слух, виховувати уявлення про акустично та художньо повноцінне звучання співацького голосу,
- удосконалювати вокально-технічні та артистичні навички;
- формувати знання з основ методики формування, розвитку та охорони дитячого та дорослого співацького голосу» [4, с. 47].

Вищезгадані завдання не викликають жодних заперечень, проте, як ми бачимо, розвиток артистичних навичок лише згадується, причому йде аж у сьомій позиції. Подібний підхід є доцільним для хорового колективу, який працює, наприклад, виключно з духовним матеріалом. Проте якщо розглянути вимоги до виконавця, що збирається працювати у Національному заслуженому академічному українському народному хорі України імені Г. Г. Верьовки, то він повинен мати більш яскраво представлені акторські сценічні навички, причому пов'язані з фольклорними елементами. Хоча потреба у танцювальних елементах, якими зазвичай прикрашений кожний виступ цього славетного колективу, буде реалізована за рахунок наявності у ньому окремої танцювальної групи (а також і власної оркестрової групи).

Натомість, якщо йде мова про колектив, що має меншу чисельність співаків та орієнтований на виконання абсолютно різного у стилізовому відношенні репертуару, як Академічний камерний хор «Хрещатик», то вимоги до кожного учасника постають набагато більш вибагливим. З приходом нового генерального директора Андрія Воїнова, що став натхненником ідеї створення хорової театралізації, «академічні» концерти почали песторюватися на повноцінні постановки, в яких

здіяні рухи, яскраві жести, елементи обрядових дійств або сучасних танців. Під керівництвом диригента та режисера-постановника відбуваються творчі інтерпретації творів, що пов'язані з фольклорним репертуаром, обробками вокальної та інструментальної класики, джазовими стандартами. Отже, окрім академічної постановки голосу, виконавець повинен вміти співати у естрадній та джазовій манері, мати гарний хист до відтворення танцювальних та театралізованих елементів.

О. Соболева вказує на те, що ряд виконавських дисциплін сприятимуть розвитку вокаліста. «Виконавські дисципліни (вокальний клас, диригування, спеціальний музичний інструмент) передбачають подальшу реалізацію на практиці набутих умінь і навичок, що ґрунтуються на розвитку артистичних здібностей, які включають сценічну витримку, саморегуляцію, підтримку творчого самопочуття співака, швидку реакцію на зміни в аудиторії, керування увагою слухачів, корекцію способів діяльності» [4, с. 50]. На нашу думку, цей перелік при підготовці хорових диригентів (окрім інших обов'язкових дисциплін – читання хорових партитур, історія хорового мистецтва та ін.) було б доцільно доповнити заняттями з естрадного та джазового вокалу, принаймні протягом одного семестру, а також танцювально-театралізованими практичними постановками.

Наукова новизна. Розглянуто питання модифікації хорових колективів та зміни вимог, що висуваються перед артистами хору. Наголошується, що основою підготовки в більшості сучасних програм є вокально-хорова підготовка, яка передбачає розвиток вокальних здібностей, а також вміння керувати колективом. Запропоновано додати в якості обов'язкового компоненту підготовки майбутнього артиста хору заняття з естрадно-джазового вокалу, розширити заняттями зі сценічного руху та пластично-танцювальними.

Висновки. Розвиток хорового мистецтва пройшов досить довгий шлях, який був пов'язаний зі зміною кількості виконавців, їх гендерної приналежності, специфікою голосоведіння та репертуаром. В суспільстві XXI ст. дуже актуальним є питання підготовки артистів хору, які б могли бути універсальними співаками, що здатні виконувати будь-які твори, що мають різну стильову приналежність. Так само відбувається зростання вимог до зростання театралізованого, а також танцювального компонентів в рамках виступів хорових колективів. Пропонується здійснити зміни в рамках існуючих програм підготовки студентів диригентсько-хорових відділів, шляхом вивчення основ естрадно-джазового вокалу, введення пластично-танцювальних та театральних занять. Доцільно здійснювати це на базі університетів культури і мистецтв, які мають різні факультети, в тому числі хореографічний, режисури та шоу-бізнесу, що можуть забезпечити необхідний викладацький склад.

Список літератури:

1. Бодишевская Н.Н. История зарубежного хорового искусства: учеб.-метод. мат.-лы. – Могилев: УО «МГУ им. А.А. Кулешова», 2012. – 104 с.
2. Борисенко Т. Г. Самореалізація майбутнього керівника хорового колективу в формуванні професійної компетентності // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 2. – С. 45-50.

3. Назаренко М. Вокально-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті інтегративного підходу // Наукові записки. – Випуск 133. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 230-237.
4. Соболева О. Д. Формування вокально-виконавських якостей на заняттях вокалу // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Випуск 1, 2015. – С. 46-50.

Перцова Н.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА АРТИСТА ХОРА В XXI ВЕКЕ

Аннотация

В статье рассматривается специфика изменений, которые происходили в хоровом исполнительстве. Общество XXI в. актуализирует вопрос подготовки артистов хора, которые могли бы быть универсальными певцами, способными исполнять произведения, имеющие различную стилевую принадлежность. Наблюдается рост требований к усилению театрализованного, а также танцевального компонентов в рамках выступлений хоровых коллективов. Предлагается осуществить изменения в рамках существующих программ подготовки студентов дирижерско-хоровых отделений, путем изучения основ эстрадно-джазового вокала и введением пластично-танцевальных и театральных занятий.

Ключевые слова: хоровой коллектив, артист хора, профессиональное мастерство, вокалист.

Pertsova N.O.

Kyiv National University of Culture and Arts

ON THE ISSUE OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILL OF ARTISTS OF THE CHORUS IN THE XXI CENTURY

Summary

The article deals with the specifics of the changes that took place in the choral performance. Society of the XXI century purpose the importance of training choir singers, who could be versatile singers, able to perform the work, having different stylistic identity. There is a growing requirement to enhance the theatrical, and dance performances components within the choirs. It is proposed to make changes in existing training programs for students of conducting and choral departments, by learning the basics of pop-jazz vocals and the introduction of plastic-dance and theater classes.

Keywords: choir, chorus actor, professional skill, vocalist.